

յաճախ են կապում հոգաբարձուներին, վարժապետներին, քահանաներին, վարդապետներին:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երկուշաբթի, յունիսի 15-ին, օրերից Աստղիկ տունը իր հրաժարական ներկայացումն Արծրունու թատրոնում: Ներկայացվեցաւ մի գործողութիւն «Տրապիստայից», մի գործողութիւն «Բոյր Տերեզա» պիւնտից և զաւելու: Տիկին Պաշայեան-Տէր-Գրիգորեան երգեց, օր. Աստղիկը կարգաց ոտանաւորներ, պ. Չիմեան անց ջութակի վրա, պ. Տէր-Գրիգորեան կարգաց ժողովրդական պատկերներ և պ. Սափրազեան կարգաց ոտանաւորներ: Կէցցէները և ծափահարութիւնները վերջ չը կար թատրոնը կտտարկապէս լի էր: Օրերից Աստղիկ ստացաւ ընծաներ, պատկերներ, փունջեր և մի ուղերձ թատրոնատէր հասարակութեան կողմից:

Մենք շատ տեղերից տեսնում ենք հեռագիրներ և նամակներ, որոնց մեր ուսանողները հաշիւը յայտնում են ցանկութիւն բաժանորդ գրքի վերջում: Այն լրագրին, որ պ. Գիւրգիսի գիտաւորութիւն ունի հրատարակել փարիզում:

Նորերում, ինչպէս մեզ պատմում են, թիֆլիսի հայ օրերից հայեանեան դպրոցի պատասխան դասատան մի աշակերտուհի, որին յայտնեցին թէ այս տարի չէ կարող անցնել առաջին դասատուն, լսելով իր մասին այդ վրձիւնը՝ նոյն օրը յանկարծակի մեռնում է:

Մեզ պատմում են, որ ամենքին ծանօթ և լուսաւորչական կրօնին ջերմ պաշտպան պ. Սարգիս Ղազարեան Նաղարհանց, որ երեսնի հանգիստացաւ անցնել 1880 թիւ «Մշակ» և «Մեղրի» մէջ եղած կրօնական բանակաւի ժամանակ, հրաժարելով «Մշակ» ստանալուց, որ շատ անգամ արժանացաւ Ասիացու ֆէլիտոնների նիւթ դառնալու, — նորերում իրան սնանկ յայտնե-

նամակներն, սակայն միշտ կը զգուշանար նորա յարուցած խնդիրներու դէմ գրել: Շատ անգամ կրօնիք բարեկամաց հետ, ինչ փոյթ այսքան առարկայ ընել պ. Նիկողոսեանի անձն. զինքն կը ճանաչար. թող քիչ մ'ալ խնդրոյն վրա խօսեն: — Սակայն այսպէս ընելու համար գրիչ չարժեւոր. կարող անձինք պէտք են, ափեղջիկը գրելը դիւրին է, սակայն Հայաստանի իրական պետքերու վրա խորհել և գրել ուրիշ խնդիր է: —

Ինչ երկարեմք. մի քանի օր առաջ «Պօլսեցի» նորին հրապարակ կելլէ, և պ. Նիկողոսեանի մէկ յօդուածին առթիւ (կանանց վրա) այնպիսի լուսանքներ կը տեղայ պ. Նիկողոսեանին, որ իրաւունք զգուշ լինել այդ Պօլսեցին: Պ. Նիկողոսեան կը կարծէ որ պէտք է վերջ մը տալ այս տեսակ անպատկառ գրութեան, մանաւանդ որ ինքն զինուորական ըլլալով շատ աւելի պարտականութիւններ ունի, որ իր սնունդը յարգել տայ. ինչ կրնայ ըսել իր պաշտօնակցացը, երբ Ռուսիա երթայ և իրեն դէմ եղած գրութիւններն իրեն ցոյց տան: — Պ. Պօլսեցին կը պարծնար թէ գրիչ և սուր հասարակական շարժելու կարող է. թէպէտ գիտէինք որ եթէ մեր գիտցած անձն է, չէ թէ սուր մը, այլ գմելի մը իսկ տեսնէ, կը սարսափի, սակայն Կ. Պօլսի ֆարսաւոր տնտեսական թիւր մեծ է: Այս անգամ այս խեղճերուն աղէկ դաս մը եղաւ: Պ. Նիկողոսեան քանի մը օր առաջ երկու բարեկամներ իր այցեւորութեամբ կը խորհէ թէ իր ճամնի խմբագրատունը, ինչպէս որ ծանօթացնեն իրեն Պօլսեցին և նա ալ, ըստ պատուաւոր անձանց սովորութեան, գոհացում տայ այն անձին, զոր նախատես է: — Երբ պ. Նիկողոսեանի վկայները կը ներկայանան, թէ իր ճամնի պ. տնօրէնը շատ կը զարմանայ, և կը յայտարարէ թէ ինքն չը կրնար ըսել «Պօլսեցի» ո՞ր ըլլալը: Պ. Նիկողոսեանի վկայները կը յայտնեն թէ, այս պարագային մէջ պատասխանատուութիւնը ինքն տնօրէնը կը ստանձնէ, և թէ պ. Նիկողոսեան ի և է կերպով հատուցում պիտի առնէ պ. տնօրէնին. քիչ մը երկար կը խօսին, մէջ մ'ալ երկու պաշտօնակցաւոր ոտակաւորներն ներս կը մտնեն և վկայները ձեռ-

լով 56,000 ռուբլ գումարի, անհետացաւ թիֆլիսից, թողնելով բազմաթիւ ընտանիքներ, որոնց պարտ էր, աղքատութեան մէջ: Ահա այդպիսի հերոսներից, որոնք քանդում են հարկաւոր ընտանիքներ, բազմաթիւ վրեժակաւոր պաշտպան զինակի տակ ծածկվող մարդկանց բանակը:

Ղազարի կողմերից մեզ ուրախալի լուր են հաղորդում, որ այս տարի Նունը շատ առատ է այդտեղ:

Լուսմ ենք որ պ. Ալեքսանդր Գովակիմանց, որ հանգուցեալ աղքատագրացուցի յայն առաջ քահանայ Բարա Տէր-Ալիքի որդին է, ուսումնասիրել է ճաշիկի կողմերի հայ-ուսանների լեզուն և մտադիր է իր աշխատութիւնը ներկայացնել թիֆլիսում լինելու հնագիտական ժողովին:

Ս. Պետրոսիկովի մեզ գրում են որ գերմանացի երեսնի աշխարհագրէտ Կիպերտի Հայաստանի աշխարհագրութեան ամենանշիշտ քարտէշը մինչև այս տարվայ սեպտեմբեր ամիսը բոլորովին պատրաստ կը լինի և այդ աշխատանքը ի հարկէ շատ կը նպաստի Հայաստանի աշխարհագրութեան ուսումնասիրութեանը:

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ գրում են որ այդտեղ շատ մեծ է ծանոթութիւն է տիրում առաջին հարկաւորութեան միջնակների վրա: Հացի ֆաւորը արժէ, առաջին տեսակը 2 կոպէկ, պանիրը պուրը 2 ռուբլ 40 կ., բրինձը պուրը 1 ռ. 30 կոպ. և այլն: Բայց առուտուր ամենին չը կայ Նուխու մէջ, վաճառականները և արհեստագործները ամբողջ օր խանութներում ընկած, պարագայութիւնից միմեանց բամբասելով են զբաղված:

Թիֆլիսի Նորաշէն եկեղեցու առաջ քահանայ տէր Գեորգ Տերտեհեանց խնդրում է ուղղել մի զրպարտութիւն իր մասին, որ մտաւ «Մշակ» № 21 մէջ, այն է որ նա իր թէ անյայտ պատճառներով անհոգ է վերաբերվում դէպի թիֆլիսի ընկալական դպրոցի կրօնի դասերը: Մենք

բակալելով կը տանեն ոտակաւորութեան դուռը, ուր հարցաքննութեան կենտրոնացում և երաշխաւորներ տալով հազիւ կազմաւոր, պայմանաւ որ վերադառնալիս ներկայանան ոտակաւորութեան: Թէ իր ճամնի է ֆեւրալի հակառակութիւն մը չունենք, մանաւանդ որ միշտ իրեն նպաստաւոր գրած ենք «Մշակ» մէջ. ամեն առտն որ աղագին քաղաքական խնդրոյ մէջ արի ընթացք մը կը բռնէր, և երբ քաթօլիկ բռնելով դնա նախատեղ կը կարծիր «Մատիս», «Մշակ» մէջ մենք այս նախատեսաց դէմ ձայն կը բարձրացնէինք, պաշտպանելով թէ իր ճամնի է պաշտպանելը թէ իր ճամնի է այս ընթացքը մենամարտութեան խնդրոյ մէջ:

Առ ինքն եկած վկայներ ոտակաւորութեան մատենը այնպիսի վատութիւն մ'է, որ ոչ երբեք կըրնայ արդարանալ. մինչև իսկ վկայների աղգերն կը յարգեն պատգամաւորները, որք անբռնաբարելի են: Վկայները ուրիշ բան չեն ըսել, բայց թէ յայտնել անոր կամքը, որու կողմէ որ եկած են. արդ եթէ թէ իր ճամնի է պ. Տնօրէն կը կասկածէր թէ իր անձը վտանգի մէջ է, պէտք է ուղղակի պ. Նիկողոսեանի դէմ ապահովութեան միջոցներ փնտռել. սակայն նա ռուս է, զօրական, կը տեսնէ առջեւ հայ մը, որ թիւրք հպատակ է, պաշտպան չունի, շուտ զնա զննուորին յանձնելու է. ինչ վնասնութիւն: —

Այժմ ոտակաւորութիւնը ուրիշ գոյն կուզէ տալ այս խնդրոյն, քաղաքական դարձածք մի կերակրելով, կը սկսի հետամուտ ըլլալ թէ ո՞ր է այն առաստաղանցիկ հայը, զոյս հետ վերաբերութիւն ունի, ինչու համար եկած է. ալ խել մը դժուարութեանց գուռ բացուցաւ: — Վկայներն մին, պ. Միքայ. պարսից հպատակ է, անոր համար երկուք չը կայ, իսկ պ. Բէշկէլ թիւրք հպատակ ըլլալով, մեծ վտանգ կայ նորա համար այս բարբարոս երկրի մէջ: —

Պ. Նիկողոսեանին պէտք է ծափահարեմք. ինչ որ ալ ըլլան փիլիսոփայական կարծիքներն մենամարտութեան վրա, և շատ ընտիր երիտասարդներ տեսանք. որ բոլորովին համաձայն են պ. Նիկողոսեանին բռնած ընթացքին, ասոնց շատերն նորա յօդուածներուն համակարծիք չըլ-

այժմ կարող ենք վկայել որ տէր-հայրը ամենեւին մեղաւոր չէ, եթէ մի քանի ժամանակ չէր յաճախում գասերին, քանի որ փետրվար ամսին նա ուստիկի հիւանդ էր և նրան օպերացիա էին արել քարի հիւանդութեան պատճառով: Տէր հայրը, ուրեմն, ոչնչով մեղաւոր չէ, քանի որ նա մահամբձ հիւանդ էր, բայց ընկալական դպրոցի վարչութիւնը այնու ամենայնիւ Գեորգ առաջ քահանայի բացակայութեամբ կարող էր հրաւիրել ժամանակաւորապէս մի այլ կրօնուսուցչ, որպէս զի դպրոցի հայ մանուկները առանց կրօնի դաստաւութեան չը մնան տէր Գեորգի տկարութեան ժամանակ:

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ հաղորդում են, որ այդտեղի քաղաքային ուսումնարանը արագ քայլերով առաջ է գնում և 300-ից աւելի հայ աշակերտներ կան այնտեղ, բայց հայոց լեզու և կրօն ամենեւին չը դիտեն: Ուղիղ է քաղաքային ուսումնարանի ծրագիրը այնպէս է կազմված, որ հայ մանուկները նախ պէտք է հոգեւոր ուսումնարանում ուսանեն աղագային լեզու և լուսաւորչական կրօն, բայց և այնպէս ոչ ոք հայերից չէ կամենում տալ իր որդուն հոգեւոր ուսումնարան քանի տէր Սիմէօնը և տիրացու Համբարձումը իրանց ոտը չեն կտրի այդտեղից: Զարմանալի է. ամողջ ժողովուրդը զոհվում է մի ինչ որ տէր Սիմէօնի և նրա տիրացու Համբարձումի կամքին:

Երկու կ. պօլսեցի հայ պարոններ, որոնք այժմ թիֆլիսում են, խնդրում են մեզ յայտնել որ կը կամենային պարագայութեան գտնել մեր քաղաքում: Նրանք յանձն կառնէին դաստաւորութիւնը թէ աղագային դպրոցներում, թէ տներին մէջ, կամ նոյնպէս կանտորաների մէջ ալ և ալ պարագայութեան, գրապահութիւն, հաշուապահութիւն, թղթակցութիւններ կատարել և այլն: Պարոնները գիտեն ֆրանսերէն, տաճկերէն, անգլերէն և հայերէն լեզուները, նոյնպէս և հաշուապահութիւնը: Տեղեկութիւնների համար կարելի է դիմել թիֆլիսի Նորաշէն եկեղեցին, որտեղ կարելի է հարցնել երկու պօլսեցի երիտասարդների մասին:

Լայով հանդերձ: — Վաճառ գի ինչ է հոս մեր քաղաքը. ամենուն պատիւը առջի դէպքը ելլող խնդիրն ձեռքն է. փախուկին մէկը գրիչ մը կառնէ, անուրը կը ծածկէ, կը յարձակի դէմը, կը կարգան թերթը և կըլլան խայտառակ: Օրէնք չը կայ այս երկրին մէջ, որ ինքզինքը պաշտպանուի. եթէ դատաւորների երթաւ ամբողջ ամիսներ պէտք է կորսնցնեն և առանց արդիւնքի: — Չը տեսնա՞ք մենք երկու հայ խմբագիրները զեղբերկ ոտակաւորութեան դուռը, և եղբուհաբոններուն հետ միասին նստած որ դատուին, և վերջապէս հաշուելէն ուրիշ միջոց չը գտան. և նախատիրքները: Որք երբ մեր գրիչ շարժողները գիտնան որ ապերաւան կերպով չը պիտի կրնան խօսել և գրել, զի զեղբերկն յանկարծ սուր շարժող մը կը գտնուի, ինքզինքն պիտի ստնձեն. խմբագիրներն աւելի զգոյշ կըլլան: — Եւ կը կարծենք որ այստեսան պ. Նիկողոսեանի օրինակն հետեւողներն ունենայ, որոյ արդիւնքը ինչպէս ըսինք պիտի ըլլայ սա, որ Կ. Պօլսոյ լրագրութիւնը «Կարկանդակ» կ'ը գտնուի — ապարէզ մը չը պիտի կոչեն այլ ևս շատերը: —

Գիտե՞ք, ինչ տարօրինակ պատճառ կուտայ թէ իր ճամնի է պ. Նիկողոսեանի հրաւերը մեր ժելու համար «Երկրին օրէնքները չեն ներել կրնէ», և ուր մենամարտութիւնը օրինաց մէջ է, ծածուկ կըլլայ: — Երբ կըսուի թէ արտասահման կը գնանք, ատոր պատասխան չը կայ: —

Պ. Նիկողոսեանի մենամարտութեան հրաւերը մերթելով թէ իր ճամնի է, արդէն ըստ սովորութեան, պ. Նիկողոսեան գոհացում գտած է, և այսպիսի պէտք է բաւէ: Պ. Նիկողոսեանի դէմ, անձնական նախատեսութիւն չունենողներ ուրիշ թերթերու մէջ ալ կը տեսնենք, վերադարձին պ. Նիկողոսեան անոնցմէ ալ հաշիւ պիտի պահանջէ կարծեմք: —

Այս խնդրոյն վրա կարելի կէտ մը մոռցանք: Միայն մեր լրագրութեան մէջ չէ որ այս նիւթին վրայ կը խօսուի. օտար թերթերն ալ կը գրեն: — Երէկ ձեռքի տէր էի Վազիւ թիւրք թերթը, որ տաճկաց բարձրագոյն զանգ օրգանն է, առանձին յօդուածի մը նիւթ կընէր այս խնդիրը, և ճամարտ բիրտ թիւրք մը տեսակէտով կը բնագոյնէր, ու ինքզինքն թէ իր ճամնի է պաշտ-

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Կուք յիշում էք թէ մեր դպրոցը չունէր մինչև այժմ մի արտաքին և խեղճ աշակերտները ամեն օր. պէ-իրանց բնական հարկաւորութեան համար պէտք է միշտ տուն վազէին: Վերջապէս այս օրերս երբ Ղարաքիլի դպրոցի արտաքին շինութիւնը, երկու տարվայ աշխատանքներից յետոյ, նոր աւարտվեցաւ, յունիսի 6-ին, ժամը 7-ին անգուժ կաշածկը այնպէս փշուր փշուր արաւ այդ երեսնի շինութիւնը, որ մնաց մի երկու սայլ քար և մի փոս, աւելի ոչինչ, ուղիղ այնպէս, ինչպէս չը յիշած ժամանակ:»

Ղարաքիլից մեզ գրում են որ այդ գիւղի տանուտէրը բազմաթիւ մշակներով սկսեց վերջապէս Երկաղակահանի ճանապարհը շինել. որպէս զի այսուհետեւ գիւղացիները Լօռու անտառից կարողանան փայտ բերել. որովհետեւ Ղարաքիլի անտառապետի հետ գիւղացիները չեն կարողանում ոչինչ գործ ունենալ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ԲՕԼԳԱՐԻԱ

«Daily News» լրագրի մէջ մի նամակ է տպված Բօլգարիայից, որ խտուրթնամբ պատարակում է բօլգարական իշխան Ալեքսանդրի քաղաքականութիւնը: Նամակի մէջ ասված է, թէ իշխան Ալեքսանդր, չը բաւականանալով բօլգարական ժողովը երկու անգամ արձակելով, կամենում է, որ կառավարութեան բացառական ճնշման տակ ընտրվեն օրէնսդրական ժողովի անդամները: «Daily News» իր կողմից աւելացնում է, թէ Անգլիան նրա համար չաշխատեց լուծել բօլգարական հարցը, որ թիւրքաց անտանելի լուծը մի ուրիշով փոխարկվի: Անգլիական կառավարութիւնը պարտաւոր է

պահ կը ցուցնէր: — Անշուշտ նա գոհ է, իբր թիւրք, որ հայ մը հայը յանձնէ ոտակաւորութեան, մանաւանդ այնքան անպարտ կերպով թիւրք թերթը ինչ կը հասկնայ պատույ խնդիրներէն: Իսկ «Stamboul» Կ. Պօլսոյ եւրօպական ամենէն կարեւոր թերթը կը ծագի թէ իր ճամնի է, կը նկարագրէ այն սարսափը որ արեւելի խմբագրատանը մէջ կը տիրէ, երբ մենամարտութեան անուն կը հնչեն հոս. այնքան կը չփոխին, որ մինչև իրենց կաղամարի թանաքը քանդէի տեղ կը խմեն, և ուրիշ ճառ չեն գտներ, բայց եթէ ոտակաւորութեան գիտնէ:

Իրաւ կը ցուցնէր, որ մեր թերթերէն մին այսպէս ծագու առարկայ մը ըլլայ եւրօպացու առջեւ, այնպիսի խնդրոյ մը առթիւ, որոյ իրենք կարեւորութիւն կրնան տեսնել: Stamboul-ի խմբագրութիւնը իբր եւրօպացի փերեկ է մը շատ աւելի աղէկ կը հասկնայ պ. Նիկողոսեանի հրաւերին ինչ ըլլալը, և ընդունած պատասխանին խեղճութիւնը, հետեւաբար այս բաներն թէ իր ճամնի է, պէտք էր գիտնալ: Սխալ մը որ գիտնալը Ղաւաթիայ է, երկուքին զաղապարներուն մէջ տարբերութիւն կայ, և բաւական մեծ: —

Այս առթիւ սա ըսենք, որ ինչ ալ ըլլան պ. Նիկողոսեանի կարծիքներն, միշտ զինքն կը փրկենք ու կը յարգենք. երախտապարտութիւն մը ունենք իրեն, իր գրչով մեծամեծ հարցեր յուզեց, հրապարակ նետեց, իր գրչով զօրաւոր նեցուկ մը եղաւ անոնց, որք Ռուսիոյ իրենց եղբարց աջակցութեամբ կը դիմէին: Արարտանք ընկերութիւնը պ. Նիկողոսեանի գրչին արդիւնքներն վայելած էր: Սովորեց յանձնարարութեամբ գիտէ թէ ինչու ըրաւ պ. Նիկողոսեան, որտեղ շարժելու, և Միացեալ ընկերութիւնը այնքան լաւ գիտէին նորա գրչի աղգեցութիւնը, որ նորա վարչութիւնը մինչև ի վերջոյ պիտի նամակաւ կը դիմէր նա և կը խնդրէր որ ի նպատակ Միացեալ ընկերութեանց իր ձայնը բարձրացնէ իսկ առաջին թերթերու միջոցաւ աղգին մատուցած ծառայութիւնները, զոր գեւ կը մատուցանէ և պիտի մատուցանէ, մեծանալը: —